

2022-09-29

Till Vänersborgs tingsrätt, mark- och miljödomstolen

Mål nr M 5051-21; SMA Mineral Persberg AB angående ansökan om tillstånd till fortsatt och utökad täktverksamhet samt vattenverksamhet vid Gåsgruvan i Filipstads kommun

1. Bakgrund

SMA Mineral Persberg AB har förelagts att komplettera sin ansökan i enlighet med vad som anförs i aktbilaga 10.

Kompletteringsönskemål har framställts av domstolen respektive länsstyrelsen. Filipstads kommun har bedömt att ansökningshandlingarna är kompletta.

De efterfrågade kompletteringarna görs dels nedan i denna skrift, dels i följande bilagor:

- **Bilaga A** – Inventeringsrapporter samt ytterligare naturvärdes- och artskyddsunderlag, som föll bort ur ansökans MKB (9 rapporter, benämnda med siffror utifrån referenslistan i MKB)
- **Bilaga B** – Naturcentrum; Kompletteringar Gåsgruvan
- **Bilaga C** – Tyréns; Gåsgruvans effekter på flodpärlmussla i Stampbäcken
- **Bilaga D** – Tyréns; Kompletterande beskrivningar av dikesåtgärder
- **Bilaga E** – Behovsbedömning för fortsatt verksamhet inom SMA Mineral Persberg AB:s kalkstensfyndighet Gåsgruvan

- **Bilaga F** – Ekonomisk säkerhet
- **Bilaga G** – Brekke & Strand; Reviderad bullerutredning 2022
- **Bilaga H** – Nitro Consult; Rapport avseende utökning av brytverksamhet
- **Bilaga I** – Utfasning fossil energi
- **Bilaga J** – Komplettering av kartor och vattenverksamhet

2. Var finns kompletteringen?

Nedan ges en nyckel till var den efterfrågade kompletteringen återfinns.

Frågeställare	Nr	Hänvisning
Domstolen	1	Bilaga A och Bilaga B samt nedan, avsnitt 3-4
	2	Bilaga A och Bilaga B samt nedan, avsnitt 3-4
	3	Nedan, avsnitt 4, <i>Ingen annan lämplig lösning</i>
	4	Nedan, avsnitt 4, <i>Ingen annan lämplig lösning</i>
	5	Bilaga B och nedan, avsnitt 5
Länsstyrelsen	1	Nedan, avsnitt 4, <i>Ingen annan lämplig lösning</i>
	2	Nedan, avsnitt 6
	3	Bilaga J
	4	Bilaga J
	5	Bilaga J
	6	Bilaga E
	7	Bilaga F
	8	Bilaga G
	9	Bilaga G
	10	Bilaga G
	11	Bilaga H
	12	Bilaga I

	13	Bilaga B samt nedan, avsnitt 4
	14	Bilaga A och Bilaga B samt nedan, avsnitt 3
	15	Bilaga B
	16	Bilaga B
	17	Bilaga B
	18	Bilaga B
	19	Bilaga C
	20	Bilaga D
	21	Bilaga D
	22	Bilaga D
	23	Bilaga J

3. Inventeringsrapporter m.m.

Bolaget kan i efterhand konstatera att de rapporter som konsultföretagen Naturcentrum, Tyréns, m.fl. har upprättat efter utförda inventeringar i området, samt även annat underlag för ansökans naturvärdes- och artskyddsresonemang, har fallit bort ur ansökans MKB. Bolaget beklagar detta och ber nu om att i detta skede få komplettera med dessa (Bilaga A; uppmärkta med nr 6-7 samt 9-15 enligt referenslista i MKB, avsnitt 16).

4. Artskyddsdispens

Som anförs i ansökan är den sammanfattande bedömningen att den sökta verksamheten kan komma att påverka individer och exemplar av några skyddade arter som omfattas av artskyddsförordningen (2007:845). Bolaget har åtagit sig att genomföra skyddsåtgärder i syfte att minimera, och i vissa fall, utesluta påverkan. Även kompensationsåtgärder föreslås.

För sådana arter där dispens bedöms krävas är förutsättningarna för dispens uppfyllda genom att verksamheten utgör ett allt överkuggande allmänintresse, det saknas annan lämplig lösning och ingen av de berörda arternas bevarandestatus påverkas negativt av den sökta verksamheten. Detta utvecklas nedan.

Arternas bevarandestatus

Vad gäller påverkan på bevarandestatus har bolaget i ansökan och MKB redogjort för denna bedömning samt redovisat visst underlag. Som anføres ovan föll emellertid nio av underlagsrapporterna bort ur det ingivna materialet, men bifogas denna komplettering. Därutöver görs de nu efterfrågade preciseringarna m.m. i bifogad Bilaga B.

Ingen annan lämplig lösning

Dispens från förbuden i artskyddsförordningen förutsätter vidare att det inte finns någon annan lämplig lösning.

I fråga om *vattenområden* finns skyddade arter i Igeltjärnen (käppkrokmossa, bred kärrtrollslända, sångsvan) och rödlistade arter i Igeltjärnen (lake) och diket mellan Kotjärnen och Igeltjärnen (bäckbuksimmare).

Dessutom finns orkidéer av arterna nattviol, purpurknipprot och tvåblad inom verksamhetsområdet, i närheten av Rävbacken, Igeltjärnen och Kotjärnen (se Bilaga B, figur 1).

Dessa arter riskerar att påverkas av den sökta verksamheten. Vad gäller orkidéerna väster om brottet, men inom verksamhetsområdet, planeras en förlängning söderut av befintligt upplag dit. Dessutom riskeras påverkan på orkidéindivider genom att Igeltjärn tas bort. Bolaget har därför inför ansökan övervägt anpassningar och andra lösningar än den ansökta, för att kunna driva verksamheten vid brottet vidare utan påverkan på arterna. Gjorda överväganden redovisas nedan.

De förändringar i jämförelse med nuvarande tillstånd som söks i fråga om brytgräns, verksamhetsområde och fastighetsgräns, genomförs med syftet att på sikt kunna bredda brottet. Breddningen i sig görs för att säkra arbetsmiljön och för att möjliggöra ett större uttag av kalksten med dess varierande kvaliteter.

Om verksamheten skulle anpassas på ett sådant sätt att Igeltjärnen kunde bevaras, och om produktionen skulle anpassas på sådant sätt att den inte riskerar att komma i konflikt med bestämmelserna om artskydd eller att påverka habitat med rödlistade arter, så kommer den möjliga drifttiden att bli mycket kort. Bolagets uttalade ambition i projektet var inledningsvis att Igeltjärnen skulle bevaras. De förstudier och utredningar som har genomförts i frågan har dock visat att kalkstens kroppens utbredning och tekniskt genomförbara åtgärder innebär att det inte är möjligt att bevara Igeltjärnen om en acceptabel drifttid ska uppnås. Den bedömda återstående drifttiden om Igeltjärn och dess vattensystem anpassas och inte tas bort, uppskattas till mindre än fem år.

Pallhöjderna är idag för höga runt om i brottet, och detta är till viss del en följd av att Igeltjärnen ligger så nära brottkanten. För att gruvan skulle ha drivits optimalt, borde Igeltjärnen ha tagits bort tidigare än vad som nu planeras. Driften har tidigare varit möjlig att anpassa efter Igeltjärnen, men brytningen har kommit till en punkt där det inte längre vare sig tekniskt eller säkerhetsmässigt är möjligt att anpassa verksamheten. Idag bryts det därför inte aktivt i området kring Igeltjärnen. Brytning sker på säkert avstånd i andra delar av brottet, men kommer endast att kunna genomföras så under några år till.

Gåsgruvan är också en väldigt komplex anläggning när det kommer till kvaliteten på stenen. För att optimera gruvans livslängd och nyttja de reserver som finns maximalt, måste material blandas från olika delar av brottet.

Som nämns ovan har det gjorts förstudier, inklusive arbetsritningar, på hur delar av Igeltjärn skulle kunna bevaras. Utfallet av förstudierna utvisar stora åtgärder, som även dessa till viss del påverkar skyddade och rödlistade arter, för att bygga vallar etc. och detta utan att drifttiden förlängs.

Bolaget projekterade även jordschakt på västra sidan ned till 45 och 60 meter som i sig skulle frigöra stora mängder kalksten. Dessa alternativ valdes bort på grund av en ännu större påverkan av

omkringliggande natur. Bolaget har valt att gå på det minsta ingreppet, jordslänt ned till 30 meter (Se schematisk bild i Bilaga A, figur 1, Teknisk beskrivning).

Området kring Igeltjärnen består av jordmassor och tekniken måste anpassas efter vad som är möjligt att göra för det material som finns i marken. För att anlägga schakt som ska vara säkert och tekniskt genomförbart behöver det tas relativt stora områden i anspråk.

Bolagets slutsats är att det förslag som presenteras i ansökan är det lindrigaste ingreppet, som minst påverkar skyddade och rödlistade arter, och som kan genomföras samtidigt som en lång drifttid kan uppnås och verksamheten bedrivs som ett dagbrott.

Ett annat alternativ för lång drifttid är underjordsdrift. När det gäller underjorddrift så beaktats det emellertid inte som ett alternativ p.g.a. den omfattande omställning det skulle innebära samt att det inte skulle vara en lönsam drift för bolaget.

Annan lokalisering för fortsatt lång drift kan vara området kring Assertjärn. Området ligger cirka 3 km söder om Gåsgruvan och har en kalkstens kropp som möjligen kan vara brytvärd. Provbörningar har senast utförts 2016, som ligger till grund för bedömningen. Bolaget saknar rådighet till marken. Området runt Assertjärn har dessutom liknande förutsättningar som gäller vid Gåsgruvan, med tjärnar och vattendrag som behöver tas bort eller ledas om. Alternativet Assertjärn har valts bort på grund av att det bedöms vara bättre att fortsätta inom befintligt område som redan är påverkat av gruvdrift, än att öppna en ny verksamhet på idag orörd jungfrulig mark.

Bolaget har genomfört förvärv av mark som ska användas för upplagsområden, men också för att genomföra kompensationsåtgärder för de ingrepp som planeras. Planerade åtgärder finns, plan och förslag till kompensationsåtgärd (för den natur som tas i anspråk) presenteras i enlighet med länsstyrelsens synpunkt (punkt 16), se Bilaga B.

Med de förutsättningar som råder, en komplex situation där kalkstenskroppen stupar mot Igeltjärnen och stora jorddjup utan fast berg på västra sidan, bedöms att ingen annan lämplig lösning finns. Bolaget ser den sökta lösningen som det enda alternativet som säkerställer en relativt lång drifttid, fortsatt säkra arbetsförhållanden, en tekniskt genomförbar lösning samt möjligheter till erforderliga kompensationsåtgärder.

Vad slutligen gäller orkidéerna väster om brottet, rör det sig om en förlängning av befintligt upplag, med en på förhand given plats. Ansökan innehåller flera föreslagna upplagsplatser. Några alternativa placeringar till dessa finns inom verksamhetsområdet inte att tillgå. Upplaget vid Igeltjärn ska dessutom fungera som bullerdämpning mot närliggande fastighet. Som framgår av Bilaga B, figur 1, är emellertid orkidéer vanligt förekommande i området i stort, vilket inte är ovanligt vid kalkrika marker.

Verksamhetens allmänintresse

Enligt 14 § artskyddsförordningen krävs för dispens dessutom att dispensen behövs av något av de skäl som räknas upp i paragrafens underpunkter a)-f). Det skäl som är aktuellt för här ansökt dispens är det som anges i c), nämligen att dispensen behövs av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet eller av andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse.

Bolaget hänvisar i denna del till vad som anförs i Bilaga E angående samhällets behov av det material som bryts i Gåsgruvan. Utvinning av kalksten av den aktuella kvaliteten är ett erkänt och angeläget allmänt intresse, och Gåsgruvans brytning är viktig för tillgången på sjö- och miljökalk samt för kalksten till bygg- och anläggningsindustrin.

Sjökalk och miljökalk har mycket positiva effekter för att motverka försurning av sjö, mark och vattendrag som behöver fortsatt kalkning. Kalksten avsedd för sjö- och vattendragskalkning finns endast på ett fåtal platser i Sverige, där Gåsgruvan geografiskt

sett har ett mycket bra och centralt läge för att leverera produkter miljöeffektivt. Gåsgruvans kalkstenskvalitet finns inte inom ekonomiskt eller miljömässigt försvarbart avstånd utan material behöver i så fall importeras långväga från annat land, med mycket långa transportavstånd som medför stor miljöbelastning och kostnad.

Brytningen vid Gåsgruvan har även betydelse för den lokala ekonomin, både i fråga om arbetstillfällen och genom indirekta effekter, men till viss del också nationellt, genom att ca 40 % av sjökalksproduktionen levereras till mer långväga kunder.

Ur ett samhällsekonomiskt perspektiv rör det sig således om en verksamhet som tillgodoser angelägna allmänna intressen.

5. Markanvändningens förenlighet med 3 kap. 1 § och 1 kap. 1 § miljöbalken

Domstolen har i fråga nr 5 efterfrågat komplettering av ansökan med en beskrivning av intrånget i det för området utpekade *riksintresset för naturvård* i relation till områdets värdebeskrivning, med en motivering till på vilket sätt den planerade markanvändningen, är förenlig med 3 kap 1 § samt 1 kap 1 § miljöbalken.

Områdets värdebeskrivning återges i Bilaga B. Som anförs där går det inte att bortse ifrån att Igeltjärnens rikkärr är en mycket värdefull miljö, och även om andra rikkärrsmiljöer finns såväl i närheten (ytterligare fem rikkärr pekas ut som delområden inom området för riksintresse) som i Bergslagen i stort, så är detta en av de mest välutvecklade, trots stark påverkan.

I Bilaga B bedöms samtidigt att verksamheten sannolikt har bidragit till de höga värdena genom en kontinuerlig kalktillförsel, samt att nya miljöer, som på sikt utvecklar liknande värden, kommer att skapas i samband med anläggande av vattendrag och våtmarker vid utloppet från Kotjärnen.

Mot bakgrund av den samhällsviktiga roll som Gåsgruvan innehar och det i Bilaga E beskrivna behovet av det utbrutna materialet, mot

bakgrund av bristen på möjliga alternativa lösningar, och framför allt med beaktande av att verksamheten vid Gåsgruvan faktiskt bidrar till riksintresseområdets beskrivna värde, kan bolaget inte se att verksamhetens bedrivande skulle innebära bristande uppfyllelse av miljöbalkens portalparagraf (1 kap. 1 §) eller miljöbalkens grundläggande hushållsbestämmelser (3 kap.).

6. Tillståndstid

Länsstyrelsen har framställt önskemål om att bolaget ska förtydliga för hur lång tid som bolaget ansöker om tillstånd för verksamheten.

Bolaget framförde vid samrådsmöte med myndigheterna, att aktiv brytning inom verksamheten planeras att pågå i 20 år. Länsstyrelsen anförde då att vissa tillstånd även inkluderar tid för återställning och att beräkningarna vid sökt tillståndsperiod bör omfatta även den tiden (se ansökans Bilaga B.8 Samrådsredogörelse, underbilaga 4, s. 3).

Med anledning av länsstyrelsens önskemål anpassade bolaget sin talan i ansökan till att avse en total tid om 30 års verksamhet, inkluderande efterbehandling och återställning.

7. Kulturmiljö

Under rubriken "Övriga upplysningar" har länsstyrelsen tagit upp frågan om fornlämningar i området. Kobergsgruvan (L2007:5552) respektive Kalkkullsgruvan (L2007:4870) omnämns, där tillstånd av länsstyrelsen enligt kulturmiljölagen (1988:950) kan komma att krävas.

Kobergsgruvan utreddes i samband med ansökan för nuvarande tillstånd, och tillstånd gavs då till brytning i området. Fornlämningen har därför inte utretts i samband med denna tillståndsansökan.

Beträffande Kalkkullsgruvan så benämns den som en övrig kulturhistorisk lämning i Riksantikvarieämbetets arkiv. Nya under-

sökningar har dock visat att gruvan troligtvis varit i drift så tidigt som 1819. Det verkar dock som att brytningen i gruvan var ytterst begränsad och enbart 99 ton utbruten malm finns noterad i arkiven. Motsvarande gäller för Kotjärnsgruvorna (L2007:5451) som ligger strax norr om Kalkkullsgruvan. Där finns ingen notering om utbruten malm i någon av de fem gruvhål som har noterats och det anses därför som att gruvorna aldrig haft någon större betydelse för gruvdriften i Persberg. Söder om Kalkkullsgruvan ligger även Väggruvan (L2007:5523), där ingen utbruten malm har noterats och som, i likhet med Kotjärnsgruvorna och Kalkkullsgruvan, anses ha varit obetydlig för gruvdriften i området.

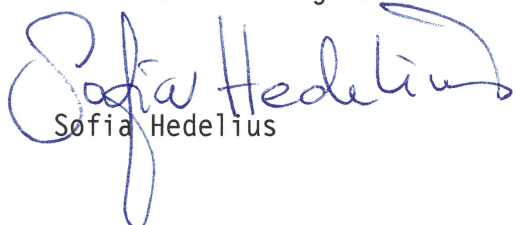
Verksamhet som enligt ansökan kommer att ske i området är lagring och uppförande av bullervallar. Verksamheten kan förväntas påverka fornlämningar negativt och bevaring eller återställning av dessa förutses bli svår. Det ska dock framhållas att de lämningar som kommer att påverkas inte förefaller ha varit av stor betydelse för gruvdriften i Persberg, samt att det finns ett antal mer betydande lämningar i området som inte kommer att påverkas av planerad verksamhet.

En ansökan om *tillstånd till ingrepp i fornlämning* har getts in till Länsstyrelsen i Värmlands län (ankomstnummer 1664197071935).

8. Avslutningsvis

I och med nu ingivna kompletteringar är det bolagets uppfattning att ansökan är komplett, och att skriftväxling i målet bör kunna inledas.

Mot bakgrund av att nuvarande täktillstånd är tidsbegränsat och löper ut den 28 april 2023, hemställer bolaget även fortsättningsvis om en skyndsam handläggning av målet.

SMA Mineral Persberg AB
genom
Sofia Hedelius